

**ΕΔΔΑ Μάργαρη κατά Ελλάδας (Προσφυγή Νο 36705/16),
απόφαση της 20ής Ιουνίου 2023***

*Γιώργος Δημήτριάνας***

Πρόλογος

Η παρούσα εισήγηση θα παρουσιάσει την πρόσφατη απόφαση του ΕΔΔΑ στην υπόθεση *Μάργαρη κατά Ελλάδας*, που αφορά στην προστασία της ιδιωτικής ζωής του ατόμου, κατά τα άρθρα 8 και 13 της ΕΣΔΑ, στο πλαίσιο εκκρεμούς ποινικής διαδικασίας. Την απόφαση αυτή θα συνδέσει με την εξέλιξη της ενωσιακής και εθνικής μας νομοθεσίας σε σχέση με την προστασία των δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα.

I. Γενικά: Η σημασία της απόφασης

Η απόφαση *Μάργαρη κατά Ελλάδας* αποτελεί συνέχεια της ήδη διαμορφωμένης νομολογίας του ΕΔΔΑ σχετικά με τον έλεγχο της παρέμβασης στα θεμελιώδη δικαιώματα και στις ελευθερίες του ατόμου, που υλοποιείται με *νόμιμη* – κατά το εθνικό δίκαιο – πράξη και κατ' επέκταση με τον έλεγχο του κατά πόσο *το εθνικό δίκαιο του κράτους μέλους εξασφαλίζει* την προστασία των ατομικών δικαιωμάτων και ελευθεριών, μέσω της θεσμοθέτησης δικλείδων ασφαλείας, που επιτρέπουν τη διάγνωση της συμβατότητας της παρέμβασης με το επίπεδο προστασίας των δικαιωμάτων και ελευθεριών που απαιτεί η ΕΣΔΑ.

II. Πραγματικά περιστατικά

Τα πραγματικά περιστατικά που απασχόλησαν το Δικαστήριο ήταν τα εξής:

Στο πλαίσιο αστυνομικής έρευνας τον Νοέμβριο του 2015, η προσφεύγουσα συνελήφθη μαζί με άλλα έξι άτομα και της ασκήθηκε ποινική δίωξη για συνέργεια σε απάτη, πλαστογραφία και χρήση πλαστού και για συμμετοχή σε εγκληματική οργάνωση. Μετά την απολογία της αφέθηκε ελεύθερη και της επιβλήθηκε ο περιοριστικός όρος της απαγόρευσης εξόδου από τη χώρα.

Στη συνέχεια, μετά από σχετικό αίτημα της αστυνομικής διεύθυνσης Ανατολικής Αττικής, ο Εισαγγελέας Πλημμελειοδικών Αθηνών εξέδωσε διάταξη, σύμφωνα με το άρθρο 2 περ. β' ν. 2472/1997 (για την προστασία των δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα) που ήταν τότε σε ισχύ¹, με την οποία επιτράπηκε η δημοσιοποίηση της φωτογραφίας και των στοιχείων των

* Εισήγηση στην εκδήλωση με τίτλο «Η Ελλάδα και το Δικαστήριο του Στρασβούργου (το έτος 2023)» που πραγματοποιήθηκε στο πλαίσιο των Ημερίδων «Δημήτριος Ευρυγένης», στη Θεσσαλονίκη, στις 20 Μαΐου 2024.

** *Αναπληρωτής Καθηγητής Νομικής Σχολής ΑΠΘ*

¹ Η συναφής πρόβλεψη, μετά και από τις τροποποιήσεις που είχαν επιφέρει τα άρθρα 79 ν. 4139/2013, 8 του ν. 4205/2013 και 86 παρ. 3 του ν. 4310/2014, είχε ως εξής: «*Ευαίσθητα δεδομένα*», τα δεδομένα που αφορούν στη φυλετική ή εθνική προέλευση, στα πολιτικά φρονήματα, στις θρησκευτικές ή φιλοσοφικές πεποιθήσεις, στη συμμετοχή σε συνδικαλιστική οργάνωση, στην υγεία, στην κοινωνική πρόνοια και στην ερωτική ζωή, στα σχετικά με ποινικές διώξεις ή καταδίκες, καθώς και στη συμμετοχή σε συναφείς με τα ανωτέρω ενώσεις προσώπων. Ειδικά για τα σχετικά με ποινικές διώξεις ή καταδίκες δύναται να επιτραπεί η δημοσιοποίηση μόνον από την εισαγγελική αρχή για τα αδικήματα που αναφέρονται στο εδάφιο β' της παρ. 2 του άρθρου 3 με διάταξη του αρμόδιου Εισαγγελέα Πρωτοδικών ή του Εισαγγελέα Εφετών, εάν η υπόθεση εκκρεμεί στο Εφετείο. Η διάταξη πρέπει να είναι ειδικώς και πλήρως αιτιολογημένη, να προσδιορίζει τον τρόπο δημοσιοποίησης και το χρονικό διάστημα που θα διαρκέσει. Η δημοσιοποίηση αυτή αποσκοπεί στην προστασία του κοινωνικού συνόλου, των ανηλίκων, των ευάλωτων ή ανίσχυρων πληθυσμιακών ομάδων και προς ευχερέστερη πραγμάτωση της αξίωσης της Πολιτείας για τον κολασμό των παραπάνω αδικημάτων. Κατά της εισαγγελικής διάταξης επιτρέπεται προσφυγή εντός 2 ημερών από τη γνωστοποίηση στον κατηγορούμενο ή κατάδικο ενώπιον του Προϊστάμενου της Εισαγγελίας Πρωτοδικών ή του Προϊστάμενου της Εισαγγελίας Εφετών, εάν η υπόθεση εκκρεμεί στο Εφετείο, ο οποίος αποφαινεται εντός 2 ημερών. Μέχρι να αποφανθεί ο αρμόδιος Εισαγγελέας απαγορεύεται η εκτέλεση της διάταξης και η δημοσιοποίηση δεδομένων. Κατ' εξαίρεση στα κακούργηματα των άρθρων 187, 187 Α και του 19ου Κεφαλαίου του Π.Κ. «εγκλήματα κατά της γενετήσιας ελευθερίας και εγκλήματα οικονομικής εκμετάλλευσης της γενετήσιας ζωής» η εισαγγελική διάταξη εκτελείται αμέσως, επικυρώνεται δε από τον Προϊστάμενο της Εισαγγελίας Εφετών εντός είκοσι τεσσάρων ωρών, εφόσον αυτή έχει

κατηγορουμένων, μεταξύ των οποίων και της προσφεύγουσας, για διάστημα έξι μηνών. Ο Εισαγγελέας Εφετών Αθηνών επικύρωσε την εισαγγελική διάταξη, θεωρώντας ότι τηρούνταν οι προϋποθέσεις έκδοσής της.

Ενώ η εισαγγελική διάταξη ανέφερε την προσφεύγουσα τέταρτη στη σειρά και έκανε χωριστή αναφορά στα αδικήματα για τα οποία κατηγορείτο καθένας κατηγορούμενος, στην ανακοίνωση που αναρτήθηκε στην ιστοσελίδα της Ελληνικής Αστυνομίας τον Δεκέμβριο του 2015 και αναπαράχθηκε στη συνέχεια από τα ΜΜΕ, η προσφεύγουσα αναφερόταν τρίτη και δεν γινόταν τέτοιος διαχωρισμός ως προς τις συγκεκριμένες πράξεις που της αποδίδονταν. Ειδικότερα, στην ανακοίνωση αυτή οι κατηγορούμενοι αναφέρονταν συλλήβδην ως «μέλη εγκληματικής οργάνωσης που τελούσαν απάτες κατά ιδιοκτητών στο Ψυχικό και τη Βούλα» και φέρονταν να κατηγορούνται για τα αδικήματα της απάτης τελεσθείσας από κοινού, της πλαστογραφίας και χρήσης πλαστού, της έκδοσης ψευδών πιστοποιητικών, της πλαστογραφίας, της υποβολής ψευδούς καταμήνυσης και της παραβίασης του νόμου σχετικά με το ξέπλυμα βρόμικου χρήματος, χωρίς διαχωρισμό ως προς τα αδικήματα που αποδίδονταν σε καθένα πρόσωπο.

Με την προσφυγή της προς το ΕΔΔΑ, η προσφεύγουσα ισχυρίστηκε πως αποτελούσε παραβίαση του άρθρου 8 της ΕΣΔΑ η δημοσίευση της φωτογραφίας και των προσωπικών της δεδομένων στον Τύπο, επειδή έγινε χωρίς προηγουμένως να της έχει γνωστοποιηθεί, επειδή δεν είχε δικαίωμα προσφυγής κατά της εισαγγελικής διάταξης δημοσιοποίησης των παραπάνω δεδομένων και επειδή δεν γινόταν διαχωρισμός μεταξύ των πράξεων που αποδίδονταν στην ίδια και σ' εκείνες που αποδίδονταν στους συγκατηγορούμενους της, με αποτέλεσμα να δίνεται στο κοινό η εντύπωση πως της αποδίδονται σοβαρότερα αδικήματα και μορφές αδικημάτων.

Ειδικότερα, ισχυρίστηκε ότι η διαδικασία που ακολουθήθηκε, η οποία προβλεπόταν από το άρθρο 2 περ. β' ν. 2472/1997, παραβίαζε το άρθρο 8 της ΕΣΔΑ, διότι ήταν μία αυτοματοποιημένη διαδικασία, που δεν εμπειρίχε εκτίμηση του κατά πόσο είναι αναγκαία η δημοσίευση της φωτογραφίας και των προσωπικών της δεδομένων, αλλά επέτρεπε στον Εισαγγελέα να διατάζει τη δημοσιοποίησή τους με το πρόσχημα ότι αυτή είναι «χρήσιμη». Επιπλέον, η προσφεύγουσα δεν είχε δικαίωμα προσφυγής κατά της διαφοράς που εντοπιζόταν μεταξύ της εισαγγελικής διάταξης και της ανακοίνωσης της αστυνομίας, παρά το γεγονός ότι ήταν υποχρέωση του Εισαγγελέα να φροντίζει για την ορθή εκτέλεση των διατάξεών του.

Η Ελληνική Κυβέρνηση ισχυρίστηκε πως (α) το Ελληνικό Σύνταγμα και ο ν. 2472/1997 που ενσωμάτωσε την – τότε ισχύουσα – Οδηγία 46/1995 της ΕΕ προέβλεπαν την προστασία των δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα του ατόμου και πως κάθε παρέμβαση θα πρέπει να τηρεί την αρχή της αναλογίας, (β) σύμφωνα με το άρθρο 3 παρ. 2 ν. 2472/1997, ο νόμος αυτός δεν ίσχυε για την επεξεργασία προσωπικών δεδομένων, στην οποία προβαίνουν οι δικαστικές και εισαγγελικές αρχές στο πλαίσιο της ποινικής δικαιοδοσίας τους, (γ) η εισαγγελική διάταξη ανέφερε ρητά για τι κατηγορείται κάθε κατηγορούμενος, είχε εκδοθεί με την προβλεπόμενη νόμιμη διαδικασία, που προέβλεπε ότι στην περίπτωση κατηγορουμένου για παράβαση του άρθρου 187 ΠΚ δεν γνωστοποιείται στον κατηγορούμενο, αλλά υποβάλλεται στον Εισαγγελέα Εφετών προς επικύρωση, είχε επικυρωθεί από τον Εισαγγελέα Εφετών και στόχευε στην εξυπηρέτηση νόμιμου σκοπού, δηλαδή στην προστασία του κοινωνικού συνόλου και στη διευκόλυνση της διερεύνησης τυχόν άλλων αδικημάτων που τελέστηκαν, σκοπού που ρητά αναφερόταν στην εισαγγελική διάταξη.

εκδοθεί από τον Εισαγγελέα Πρωτοδικών. Διαφορετικά η ισχύς της σχετικής διάταξης παύει αυτοδικαίως με τη λήξη της προθεσμίας των είκοσι τεσσάρων ωρών. Οι διατάξεις των δύο προηγουμένων εδαφίων εφαρμόζονται αναλόγως και στις περιπτώσεις εγκλημάτων, των οποίων ο δράστης κρίνεται από τον αρμόδιο εισαγγελέα ιδιαίτερα επικίνδυνος για τη δημόσια τάξη και ασφάλεια και διαφεύγει τη σύλληψη ή είναι αγνώστου διαμονής».

III. Η κρίση του ΕΔΔΑ

Το Δικαστήριο εξέτασε την υπόθεση υπό το πρίσμα των άρθρων 8 και 13 της ΕΣΔΑ, των άρθρων 25² και 9Α³ του Συντάγματος, που κατοχυρώνουν την προστασία των ατομικών δικαιωμάτων και των προσωπικών δεδομένων του ατόμου, αντίστοιχα, την ισχύουσα, κατά τον επίδικο χρόνο, Οδηγία 46/1995 της ΕΕ και τον ν. 2472/1997, που ενσωμάτωσε στο εθνικό δίκαιο την Οδηγία αυτή.

Α. Το άρθρο 2 περ. β' του νόμου αυτού, όπως ίσχυε κατά τον κρίσιμο χρόνο⁴, προέβλεπε επί της αρχής δυνατότητα δημοσιοποίησης ευαίσθητων προσωπικών δεδομένων σχετικά με ποινικές δίωξεις ή καταδίκες υπό τις ακόλουθες σωρευτικά προϋποθέσεις: *πρώτον*, ότι η ποινική δίωξη ή η καταδίκη αφορά σε αδίκημα (κακουργηματικού ή πλημμεληματικού χαρακτήρα) τελούμενο με δόλο· *δεύτερον*, ότι η δημοσιοποίηση έχει επιτραπεί με πλήρως και ειδικώς αιτιολογημένη διάταξη του Εισαγγελέα (Πλημμελειοδικών ή Εφετών κατά περίπτωση), η οποία αναφέρει τον τρόπο και τον χρόνο διάρκειας της δημοσιοποίησης και αποσκοπεί στην προστασία του κοινωνικού συνόλου και των ομάδων που αναφέρει η διάταξη, καθώς και στην ευχερέστερη πραγμάτωση της αξίωσης της Πολιτείας για τον κολασμό των αδικημάτων· *τρίτον*, ότι η εισαγγελική διάταξη έχει γνωστοποιηθεί προηγουμένως στον κατηγορούμενο ή στον κατάδικο, ο οποίος έχει δικαίωμα προσφυγής εντός 2 ημερών από τη γνωστοποίηση, και είτε η προσφυγή έχει απορριφθεί είτε έχει παρέλθει άπρακτη η προθεσμία για την άσκησή της.

Το προτελευταίο εδάφιο της διάταξης αυτής, που είχε εφαρμοστεί στη συγκεκριμένη περίπτωση, προέβλεπε κατ' εξαίρεση, για την περίπτωση κάποιων αδικημάτων, μεταξύ των οποίων και εκείνο των κακουργηματικών πράξεων του άρθρου 187 ΠΚ (συγκρότηση ή ένταξη σε εγκληματική οργάνωση, κ.λπ.), ότι η διάταξη δημοσιοποίησης εκτελείται αμέσως, χωρίς οποιαδήποτε γνωστοποίηση στον κατηγορούμενο/κατάδικο, στον οποίο δεν παρέχεται δικαίωμα προσφυγής. Μάλιστα, η διατήρηση σε ισχύ της διάταξης, μετά την έκδοσή της και την άμεση εκτέλεσή της, δεν εξαρτιόταν από οποιαδήποτε άλλη προϋπόθεση εάν αυτή είχε εκδοθεί από τον Εισαγγελέα Εφετών, ενώ μόνο εάν είχε εκδοθεί από τον Εισαγγελέα Πλημμελειοδικών προβλεπόταν παύση της ισχύος της, εφ' όσον δεν είχε επικυρωθεί από τον Προϊστάμενο της Εισαγγελίας Εφετών εντός 24 ωρών από την έκδοσή της.

Με άλλα λόγια, στην περίπτωση που ήχθη ενώπιον του ΕΔΔΑ, η εσωτερική μας νομοθεσία δεν προέβλεπε προσφυγή του κατηγορουμένου/καταδίκου κατά διάταξης είτε του Εισαγγελέα Πρωτοδικών είτε του Εισαγγελέα Εφετών, ενώ επιπλέον οι διατάξεις του Εισαγγελέα Εφετών δεν υπέκειντο σε οποιαδήποτε διαδικασία έστω οίκοθεν ελέγχου από ιεραρχικά ανώτερο δικαστικό λειτουργό ή δικαστικό σχηματισμό (συμβούλιο).

Β. Στο σημείο αυτό θα πρέπει παρενθετικά να σημειωθούν τα εξής αναφορικά με την ιστορική εξέλιξη της διάταξης του άρθρου 2 περ. β' ν. 2472/1997. Στην αρχική της μορφή περιλάμβανε μόνο τον ορισμό της έννοιας των «ευαίσθητων» προσωπικών δεδομένων. Μετά την τροποποίησή της με το άρθρο 8 παρ. 3 ν. 3625/2007, για πρώτη φορά ρύθμισε τη δυνατότητα δημοσιοποίησης ευαίσθητων προσωπικών δεδομένων σχετικών με ποινικές δίωξεις και καταδίκες με διάταξη του αρμόδιου Εισαγγελέα προς τον σκοπό της προστασίας του κοινωνικού συνόλου και των πληθυσμιακών ομάδων που αναφέρονται και προς ευχερέστερη

². Το οποίο ορίζει ότι: «1. Τα δικαιώματα του ανθρώπου ως ατόμου και ως μέλους του κοινωνικού συνόλου και η αρχή του κοινωνικού κράτους δικαίου τελούν υπό την εγγύηση του Κράτους. Όλα τα κρατικά όργανα υποχρεούνται να διασφαλίζουν την ανεμπόδιστη και αποτελεσματική άσκησή τους. Τα δικαιώματα αυτά ισχύουν και στις σχέσεις μεταξύ ιδιωτών στις οποίες προσιδιάζουν. Οι κάθε είδους περιορισμοί που μπορούν κατά το Σύνταγμα να επιβληθούν στα δικαιώματα αυτά πρέπει να προβλέπονται είτε απευθείας από το Σύνταγμα είτε από το νόμο, εφόσον υπάρχει επιφύλαξη υπέρ αυτού και να σέβονται την αρχή της αναλογικότητας».

³. Το οποίο ορίζει ότι «Καθένας έχει δικαίωμα προστασίας από τη συλλογή, επεξεργασία και χρήση, ιδίως με ηλεκτρονικά μέσα, των προσωπικών του δεδομένων, όπως νόμος ορίζει. Η προστασία των προσωπικών δεδομένων διασφαλίζεται από ανεξάρτητη αρχή, που συγκροτείται και λειτουργεί, όπως νόμος ορίζει».

⁴. Βλ. ανωτέρω υποσημ. 1.

πραγμάτωση της αξίωσης της Πολιτείας για τον κολασμό των αδικημάτων, για τα οποία προέβλεπε τη δημοσιοποίηση.

Αρκετά χρόνια μετά την πρώτη εφαρμογή της τροποποιημένης διάταξης, εκδόθηκε η απόφαση 128/2012 της Ελληνικής Αρχής Προστασίας Δεδομένων Προσωπικού Χαρακτήρα (εφ' εξής, η «ΑΠΔΠΧ»), απόφαση την οποία έλαβε υπ' όψιν και το ΕΔΔΑ στην προκειμένη απόφασή του. Η απόφαση αυτή της ΑΠΔΠΧ διατύπωσε την υποχρέωση των εισαγγελικών αρχών, όταν ενεργούν στο πλαίσιο των αρμοδιοτήτων τους, να φροντίζουν, ως εγγυήτριες της τήρησης του Συντάγματος και των νόμων, να τηρούν την αρχή της αναλογικότητας, που επιβάλλει, σε περίπτωση δημοσιοποίησης στοιχείων σχετικών με την ποινική δίωξη ή καταδίκη προσώπων, να δημοσιοποιούνται μόνο όσα δεδομένα είναι «*απολύτως αναγκαία*» και «*κατάλληλα*», ώστε να επιτευχθούν οι στόχοι της προστασίας της κοινωνίας, ιδίως των ανηλίκων και των ευάλωτων ομάδων του πληθυσμού, και της πλήρους διερεύνησης του αδικήματος.

Με την ίδια απόφασή της, η ΑΠΔΠΧ εξέφρασε τη γνώμη ότι, για λόγους *αποτελεσματικής εφαρμογής των θεμελιωδών αρχών* της προστασίας προσωπικών δεδομένων και ιδίως της *αρχής της αναλογικότητας*, αλλά και για λόγους *περιορισμού των δυσμενών συνεπειών που ενέχει η δημοσιοποίηση ευαίσθητων προσωπικών δεδομένων για το υποκείμενο των δεδομένων*, επιβάλλεται η *ανάληψη νομοθετικής πρωτοβουλίας*, ώστε να προβλέπεται πλήρης αιτιολόγηση της εισαγγελικής διάταξης, προσδιορισμός του μέσου και του χρόνου δημοσιοποίησης, των σκοπών και της αναγκαιότητας της συγκεκριμένης δημοσιοποίησης, αναλυτική παράθεση στην εισαγγελική διάταξη των δημοσιοποιούμενων δεδομένων, αλλά και διαδικασία προσφυγής σε εισαγγελέα *ιεραρχικά ανώτερο* από εκείνον που εξέδωσε τη διάταξη.

Κατά τούτο και η εν λόγω απόφαση συμβάδιζε με τα κριτήρια που η νομολογία του ΕΔΔΑ είχε διαμορφώσει κατά τον έλεγχο των παρεμβάσεων στα δικαιώματα και τις ελευθερίες του ατόμου για τη διάγνωση τυχόν παραβίασής τους⁵.

Ενώ ο Έλληνας νομοθέτης αρχικά συμμορφώθηκε με τις παραπάνω απαιτήσεις, τροποποιώντας⁶ το άρθρο 2 περ. β' ν. 2472/1997, ώστε να προβλέπει για όλες τις περιπτώσεις έκδοσης εισαγγελικής διάταξης τη διαδικασία προσφυγής του κατηγορουμένου/καταδίκου κατά της εισαγγελικής διάταξης εντός δύο ημερών, μέσα σε λίγους μήνες εισήγαγε εξαίρεση⁷ από τη δυνατότητα προσφυγής του κατηγορουμένου/καταδίκου, στην περίπτωση συγκεκριμένων αδικημάτων, μεταξύ των οποίων και εκείνου του άρθρου 187 ΠΚ. Αποτέλεσμα της εξαίρεσης αυτής ήταν να επανέλθει η εθνική μας νομοθεσία, αναφορικά με το δικαίωμα προσφυγής του κατηγορουμένου/καταδίκου για τα συγκεκριμένα αδικήματα, στο σημείο που βρισκόταν πριν τις «*συστάσεις*» της υπ' αριθμ. 128/2012 απόφασης της ΑΠΔΠΧ.

Έτσι λοιπόν το θέμα που ήχθη ενώπιον του ΕΔΔΑ ήταν κατά πόσο μπορεί να παραβιάζεται το άρθρο 8 (αλλά και το άρθρο 13) της ΕΣΔΑ από τη δημοσιοποίηση ευαίσθητων προσωπικών δεδομένων, που είχε γίνει με νόμιμη διαδικασία⁸, επειδή η διάταξη δεν είχε γνωστοποιηθεί προηγουμένως στην προσφεύγουσα (κατηγορουμένη) και επειδή η προσφεύγουσα (κατηγορουμένη) δεν είχε δικαίωμα προσφυγής ούτε κατά το στάδιο της έκδοσης και θέσης σε ισχύ της εισαγγελικής διάταξης ούτε κατά το στάδιο της (εσφαλμένης) εκτέλεσής της από την Αστυνομική Διεύθυνση που την εκτέλεσε.

⁵. Πρβλ. ΕΔΔΑ *Khuzhin κ.λπ. κατά Ρωσίας* (Προσφυγή No 13470/02), απόφαση της 23ης Οκτωβρίου 2008, *Sciacca κατά Ιταλίας* (Προσφυγή No 50774/99), απόφαση της 11ης Ιανουαρίου 2005, *Peck κατά Ηνωμένου Βασιλείου* (Προσφυγή No 44647/98), απόφαση της 28ης Ιανουαρίου 2003, *Z. κατά Φινλανδίας* (Προσφυγή No 22009/93), απόφαση της 25ης Φεβρουαρίου 1997, σε: <https://hudoc.echr.coe.int/eng>.

⁶. Με το άρθρο 79 ν. 4139/2013.

⁷. Με το άρθρο 8 ν. 4205/2013.

⁸. Δηλαδή σε εκτέλεση πράξης της Αρχής της δικαστικής εξουσίας (: εισαγγελική διάταξη), η οποία είχε εκδοθεί από αρχή αρμόδια (: Εισαγγελέα Πρωτοδικών Αθηνών) με τήρηση της νόμιμης, σύμφωνα με το εσωτερικό δίκαιο, διαδικασίας, δηλαδή με έκδοσή της από τον Εισαγγελέα Πρωτοδικών και επικύρωσή της από τον Εισαγγελέα Εφετών εντός της νόμιμης προθεσμίας, και επιπλέον είχε περιεχόμενο τέτοιο που εξειδίκευε επακριβώς τις πράξεις για τις οποίες κατηγορείτο η προσφεύγουσα και μνημόνευε τους λόγους για τους οποίους η δημοσιοποίηση ήταν αναγκαία.

Γ. Με την απόφασή του, το Δικαστήριο ερευνήσε τη συμβατότητα του ελληνικού δικαίου με τις αρχές που επιβάλλει το άρθρο 8 της Συνθήκης, προκειμένου να νομιμοποιηθεί και να δικαιολογηθεί η παρέμβαση του κράτους στην ιδιωτική ζωή του κατηγορουμένου (διά της δημοσιοποίησης ευαίσθητων προσωπικών δεδομένων του χωρίς τη συγκατάθεσή του) και η επάρκεια της προβλεπόμενης διαδικασίας να εξασφαλίσει επαρκή έλεγχο της νομιμοποίησης αυτής.

Το ΕΔΔΑ επανέλαβε τις παλαιότερες κρίσεις του περί: α) του περιεχομένου του δικαιώματος προστασίας της «ιδιωτικής ζωής»⁹, που προστατεύεται από το άρθρο 8 της Συνθήκης (φήμη, τιμή¹⁰, δικαίωμα στην εικόνα, το δικαίωμα εναντίωσης στην καταγραφή, διατήρηση και δημοσιοποίηση της εικόνας, όπως και το δικαίωμα να μην δημοσιοποιούνται χωρίς συγκατάθεση του υποκειμένου πληροφορίες σχετικές με το πρόσωπό του, που εύλογα αναμένει να μην δημοσιοποιούνται)¹¹, β) της ελάχιστης αναγκαίας σοβαρότητας της παρέμβασης στα ανωτέρω δικαιώματα, προκειμένου να τύχει εφαρμογής το άρθρο 8 της ΕΣΔΑ¹², και γ) της δυνατότητας υποχώρησης του δικαιώματος προστασίας της ιδιωτικής ζωής του ατόμου, έναντι του δημόσιου συμφέροντος για διερεύνηση και δίωξη εγκλήματος¹³.

Ενέμεινε επίσης στην παλαιότερη νομολογία του ότι μόνη δημοσιοποίηση της φωτογραφίας ενός υπόπτου δεν παραβιάζει το τεκμήριο αθωότητας ούτε μπορεί με εφαρμογή του άρθρου 6 παρ. 2 της ΕΣΔΑ να αποκλειστεί η ενημέρωση του κοινού για εκκρεμείς ποινικές διερευνήσεις¹⁴. Επανέλαβε επιπλέον ότι, εν όψει του δημόσιου χαρακτήρα της δικαστικής διαδικασίας, που είναι αναγκαίος για την εμπέδωση της εμπιστοσύνης του κοινωνικού συνόλου στη δράση των δικαστικών αρχών, απονέμεται στις αρμόδιες αρχές ένα περιθώριο εκτίμησης και στάθμισης μεταξύ, αφ' ενός, της ανάγκης δημοσιότητας της δράσης τους και, αφ' ετέρου, της τήρησης εχεμύθειας ως προς τα προσωπικά δεδομένα του ατόμου. Τα ακραία όρια δράσης εις βάρος του δικαιώματος του ατόμου για προστασία της ιδιωτικής του ζωής εξαρτώνται από τη φύση και τη σοβαρότητα των σταθμιζόμενων εννόμων συμφερόντων και τη σοβαρότητα της παρέμβασης του κράτους στην ιδιωτική ζωή του ατόμου και διαγράφονται με βάση τις αρχές της *κοινωνικής αναγκαιότητας* της δημοσιοποίησης και του *περιορισμού* των δεδομένων που δημοσιοποιούνται *στα απολύτως αναγκαία*¹⁵. Επιβεβαίωσε επίσης τη θέση του πως το γεγονός ότι κάποιος κατέστη διερευνόμενος με ποινική διαδικασία δεν περικλύπτει το ευρύτερο δικαίωμά του για προστασία της ιδιωτικής του ζωής.

Εφαρμόζοντας τις παραπάνω παραδοχές, έκρινε ότι η ανάμειξη των δικαστικών αρχών στην ιδιωτική ζωή της προσφεύγουσας ήταν σύμφωνη με τον νόμο, δηλαδή με το άρθρο 2 περ. β' ν. 2472/1997, επιδίωκε νόμιμους σκοπούς σύμφωνα με το άρθρο 8 παρ. 2 της ΕΣΔΑ και, συγκεκριμένα, έγινε με σκοπό την προστασία δικαιωμάτων και ελευθεριών τρίτων.

⁹. Πρβλ. ΕΔΔΑ *Avilkina κ.λπ. κατά Ρωσίας* (Προσφυγή Νο 1585/09), απόφαση της 6ης Ιουνίου 2013, *Axel Springer AG κατά Γερμανίας* (Προσφυγή Νο 3954/08, απόφαση της 7ης Φεβρουαρίου 2012, *Polanko Torres & Movilla Panaco κατά Ισπανίας* (Προσφυγή Νο 34147/06), απόφαση της 21ης Σεπτεμβρίου 2010, *Pfeifer κατά Αυστρίας* (Προσφυγή Νο 12556/03), απόφαση της 15ης Νοεμβρίου 2007, σε: <https://hudoc.echr.coe.int/eng>.

¹⁰. Πρβλ. ΕΔΔΑ *Egill Einarsson κατά Ισλανδίας* (Προσφυγή Νο 24709/15), απόφαση της 7ης Νοεμβρίου 2017, *A. κατά Νορβηγίας* (Προσφυγή Νο 28070/06), απόφαση της 9ης Απριλίου 2009, *Sanchez Cardenas κατά Νορβηγίας* (Προσφυγή Νο 12148/03), απόφαση της 4ης Οκτωβρίου 2007, σε: <https://hudoc.echr.coe.int/eng>.

¹¹. Πρβλ. ΕΔΔΑ *Lopez Ribalda κ.λπ. κατά Ισπανίας* (Προσφυγή Νο 1874 και 8567/13), απόφαση της 17ης Οκτωβρίου 2019, σε: <https://hudoc.echr.coe.int/eng>.

¹². Πρβλ. ΕΔΔΑ *Bedat κατά Ελβετίας* (Προσφυγή Νο 56925/08), απόφαση της 29ης Μαρτίου 2016, σε: <https://hudoc.echr.coe.int/eng>.

¹³. Πρβλ. ΕΔΔΑ *Gaughran κατά Ηνωμένου Βασιλείου* (Προσφυγή Νο 45245/15), απόφαση της 13ης Ιουνίου 2020, *Lopez Ribalda κ.λπ. κατά Ισπανίας* (Προσφυγές Νος 1874 και 8567/13), απόφαση της 17ης Οκτωβρίου 2019, *Avilkina κ.λπ. κατά Ρωσίας* ό.π., *Peruzzo & Martens κατά Γερμανίας* (Προσφυγές Νος 7841/08 και 579000/12), απόφαση της 4ης Ιουνίου 2013, Απόφαση *Z. κατά Φινλανδίας*, ό.π., σε: <https://hudoc.echr.coe.int/eng>.

¹⁴. Πρβλ. ΕΔΔΑ *Y.B. κ.λπ. κατά Τουρκίας* (Προσφυγές Νος 48173/99 και 48319/99), απόφαση της 28ης Οκτωβρίου 2004.

¹⁵. Πρβλ. ΕΔΔΑ *L.B. κατά Ουγγαρίας* (Προσφυγή Νο 36345/16), απόφαση της 9ης Μαρτίου 2023, *S. & Marper κατά Ηνωμένου Βασιλείου* (Προσφυγές Νος 30562 & 30566/04), απόφαση της 4ης Δεκεμβρίου 2008, σε: <https://hudoc.echr.coe.int/eng>.

Εξετάζοντας περαιτέρω εάν η δημοσιοποίηση των προσωπικών δεδομένων της προσφεύγουσας ήταν «αναγκαία σε μία δημοκρατική κοινωνία», όπως απαιτεί το άρθρο 8 παρ. 2 της ΕΣΔΑ, εξέτασε αν *εξυπηρετούσε μία επείγουσα κοινωνική ανάγκη, αν τηρήθηκε η αρχή της αναλογίας και αν οι λόγοι που προβλήθηκαν από τις δικαστικές αρχές προς αιτιολόγηση της δημοσιοποίησης των δεδομένων ήταν σχετικοί με τον επιδιωκόμενο σκοπό και επαρκείς*¹⁶.

Κατά την κρίση της πλειοψηφίας του Δικαστηρίου, η δημοσιοποίηση της φωτογραφίας και των στοιχείων της ποινικής δίωξης κατά της προσφεύγουσας δικαιολογούνταν από την ανάγκη διερεύνησης του αδικήματος, μέσω παροχής στοιχείων από το κοινό, πλην όμως *οφείλε τουλάχιστον να έχει ειδοποιηθεί η προσφεύγουσα για τη δημοσιοποίησή τους*, διότι το γεγονός ότι είχε καταστεί κατηγορούμενη δεν οδηγούσε σε περιστολή των δικαιωμάτων της με βάση τη Συνθήκη.

Επιπλέον, κατά τη γνώμη που επικράτησε, το ότι η εσωτερική νομοθεσία δεν προέβλεπε δικαίωμα προσφυγής στη συγκεκριμένη περίπτωση ούτε καθόριζε τις προϋποθέσεις που οφείλει να εξετάσει ο Εισαγγελέας Εφετών, προκειμένου να επικυρώσει ή όχι τη διάταξη, συνεπάγεται αδυναμία ελέγχου του αν η δημοσιοποίηση στη συγκεκριμένη περίπτωση σέβεται τα έννομα συμφέροντα όλων των εμπλεκόμενων μερών¹⁷. Και ναι μεν το άρθρο 8 παρ. 2 της ΕΣΔΑ δεν περιλαμβάνει διαδικαστικές προϋποθέσεις, αλλά για την απόλαυση του δικαιώματος προστασίας της ιδιωτικής ζωής είναι σημαντικό η διαδικασία, με την οποία κρίνεται η στάθμιση των εκατέρωθεν συμφερόντων (του κοινωνικού συνόλου, αφ' ενός, και του ατόμου, αφ' ετέρου) να περιλαμβάνει ένα αποτελεσματικό πλαίσιο, εντός του οποίου το άτομο να μπορεί να διεκδικήσει τα δικαιώματά του βάσει της Συνθήκης. Στο σημείο αυτό, αξ σημειωθεί ότι σε αντίστοιχο αποτέλεσμα στόχευαν και οι προαναφερθείσες συστάσεις της ΑΠΔΠΧ που περιλαμβάνονται στην υπ' αριθμ. 128/2012 απόφασή της.

Τέλος, με την απόφασή του, το ΕΔΔΑ τόνισε ότι, όταν δημοσιοποιούνται πληροφορίες σε σχέση με ευαίσθητα προσωπικά δεδομένα που σχετίζονται με ποινικές διώξεις/καταδίκες, απαιτείται αυξημένη προστασία του υποκειμένου των δεδομένων. Ειδικότερα, απαιτείται να εξασφαλίζεται ότι οι πληροφορίες αποδίδουν ορθά τις κατηγορίες που αποδίδονται στο υποκείμενο και ότι δεν παραβιάζεται το τεκμήριο αθωότητας.

IV. Η σημασία της απόφασης υπό το σήμερα ισχύον νομοθετικό πλαίσιο της προστασίας δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα

Αν και οι παραπάνω κρίσεις του ΕΔΔΑ συνδέονται με το προϊσχύσαν εθνικό δίκαιο, παραμένουν επίκαιρες και μετά τις ιδιαίτερα σημαντικές νομοθετικές εξελίξεις που μεσολάβησαν από τον επίδικο χρόνο (τέλος του 2015). Οι εξελίξεις αυτές σε ενωσιακό επίπεδο περιλαμβάνουν την έκδοση του Κανονισμού 679/2016 (του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου) για την προστασία των φυσικών προσώπων από την επεξεργασία των προσωπικών δεδομένων και της Οδηγίας 680/2016 (του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου) για την προστασία των φυσικών προσώπων έναντι της επεξεργασίας δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα από αρμόδιες αρχές για τους σκοπούς της πρόληψης, διερεύνησης, ανίχνευσης ή δίωξης ποινικών αδικημάτων ή της εκτέλεσης ποινικών κυρώσεων. Σε εθνικό επίπεδο, εκδόθηκε κατ' αρχάς ο ν. 4624/2019, με τον οποίο μεταφέρθηκαν στην εσωτερική νομοθεσία τα μέτρα του Κανονισμού και ενσωματώθηκε στο εσωτερικό δίκαιο η παραπάνω Οδηγία. Στη συνέχεια, με το άρθρο 45 ν. 5002/2022 εισήχθη στον ν. 4624/2019 νέα διάταξη (άρθρο 84Α), που προέβλεπε τα σχετικά με τη δημοσιοποίηση προσωπικών δεδομένων σχετικών με ποινικές διώξεις και καταδίκες, και καταργήθηκαν τα άρθρα 2 και 3 ν. 2472/1997. Ειδικότερα:

¹⁶. Πρβλ. ΕΔΔΑ *Fernandez Martinez*, ό.π. και *Marper*, ό.π.

¹⁷. Πρβλ. ΕΔΔΑ *Gaughran κατά Ηνωμένου Βασιλείου*, ό.π., *Trajkovski & Chipovski κατά Βόρειας Μακεδονίας* (Προσφυγές Νος 53502 & 63320/13), απόφαση της 13ης Φεβρουαρίου 2020, *S. & Marper κατά Ηνωμένου Βασιλείου*, ό.π.

Με τον ν. 4624/2019 καταργήθηκε ο ν. 2472/1997, όχι όμως και οι διατάξεις 2 περ. β' και 3 παρ. 2 περ. β' του νόμου αυτού¹⁸, που διατηρήθηκαν σε ισχύ¹⁹. Έτσι, η διαδικασία δημοσιοποίησης προσωπικών δεδομένων παρέμεινε η ίδια, παρά τις θεμελιώδεις αλλαγές που είχε επιφέρει η ενωσιακή νομοθεσία στον μηχανισμό προστασίας των δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα, μετά τη διαπίστωση της ανάγκης εγκαθίδρυσης ενός νέου συστήματος προστασίας που να αντιμετωπίζει αποτελεσματικά τους ευρύτατους κινδύνους που γεννά η συνεχής τεχνολογική πρόοδος. Η διατήρηση σε ισχύ των ανωτέρω διατάξεων αποτέλεσε μία αντίφαση, την οποία επισήμανε και η ΑΠΔΠΧ άμεσα με τη γνωμοδότησή της 1/2020.

Με το άρθρο 45 ν. 5002/2022 (ΦΕΚ Α' 228/9.12.2022) εισήχθη νέα ρύθμιση στον ν. 4624/2019 (άρθρο 84Α) ως προς τη δημοσιοποίηση προσωπικών δεδομένων για τις ανάγκες της διερεύνησης και δίωξης ποινικών αδικημάτων και την εκτέλεση ενταλμάτων σύλληψης και καταδικαστικών αποφάσεων²⁰. Με το νέο άρθρο 84Α του ν. 4624/2019, που ισχύει από 9.12.2022, η εθνική μας νομοθεσία εναρμονίστηκε περισσότερο με την ενωσιακή και τα κριτήρια που έχει διαμορφώσει η νομολογία του ΕΔΔΑ για τον έλεγχο της συμβατότητας του εσωτερικού δικαίου των κρατών μελών με την υποχρέωσή τους για θέσπιση μέτρων προστασίας των ατομικών δικαιωμάτων και ελευθεριών. Με την τροποποίηση αυτή:

Πρώτον, προσδιορίστηκε νομοθετικά ποια προσωπικά δεδομένα του κατηγορουμένου/καταδικασθέντος είναι αυτά που μπορούν να δημοσιοποιηθούν (τα στοιχεία ταυτότητας του κατηγορουμένου/καταδίκου, η εικόνα του, το περιεχόμενο της ποινικής δίωξης με παράθεση των *αναγκαίων* πραγματικών περιστατικών) και τι ακριβώς πρέπει να περιέχει η εισαγγελική διάταξη (τον σκοπό και το μέσο της δημοσιοποίησης, τη χρονική διάρκεια της δημοσιοποίησης). Με την εξειδίκευση αυτή, *αφ' ενός*, προσδιορίζεται νομοθετικά το είδος και ο βαθμός της κρατικής παρέμβασης στις ατομικές ελευθερίες και δικαιώματα, *αφ' ετέρου*, διευκολύνεται ο έλεγχος της τήρησης της αρχής της αναλογικότητας με βάση το περιεχόμενο της εισαγγελικής διάταξης.

Δεύτερον, περιορίστηκε το εύρος των αδικημάτων για τα οποία επιτρέπεται η δημοσιοποίηση προσωπικών δεδομένων ποινικώς διωκόμενου/καταδίκου. Ειδικότερα, προβλέφθηκε ότι η δημοσιοποίηση επιτρέπεται όταν σχετίζεται με κακούργημα ή με πλημμέλημα, για το οποίο αφηρημένα προβλέπεται ποινή φυλάκισης τουλάχιστον δύο ετών, ή με πλημμέλημα, ασχέτως απειλούμενης ποινής, που αφορά έγκλημα κατά της γενετήσιας ελευθερίας και οικονομικής εκμετάλλευσης της γενετήσιας ζωής. Με τον τρόπο αυτό έγινε μία στάθμιση, σε αφηρημένο επίπεδο, της βαρύτητας που πρέπει να έχει το δημόσιο συμφέρον και τα ατομικά δικαιώματα/οι ελευθερίες των τρίτων, ώστε να δικαιολογείται υποχώρηση των ατομικών δικαιωμάτων και ελευθεριών έναντι αυτών.

¹⁸. Σύμφωνα με το άρθρο 84 ν. 4624/2019, ΦΕΚ Α 137/29.8.2019: «Ο ν. 2472/1997 “Προστασία του ατόμου από την επεξεργασία δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα”, με την επιφύλαξη των ορισμών του άρθρου 2, όπου γίνεται ρητή παραπομπή σε αυτούς σε σχετική με τα προσωπικά δεδομένα νομοθεσία, του δεύτερου έως και του τελευταίου εδαφίου της περίπτωσης β του άρθρου 2 για την ανακοίνωση και δημοσιοποίηση δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα και του εδαφίου β της παραγράφου 2 του άρθρου 3, μόνο ως προς τα αδικήματα που περιγράφονται σε αυτό, του τρίτου έως και του τελευταίου εδαφίου της περίπτωσης β της παραγράφου 2 του άρθρου 3 του ανωτέρου νόμου για την εγκατάσταση και λειτουργία συστημάτων επιτήρησης, του άρθρου 13 παρ. 3, της σύστασης της Αρχής με την παρ. 1 του άρθρου 15, του άρθρου 18 παρ. 2 και 3 και του άρθρου 21 που αφορά την επιβολή διοικητικών κυρώσεων σύμφωνα με το άρθρο 13 παρ. 4 του ν. 3471/2006 (Α 133) τα οποία διατηρούνται σε ισχύ, καταργείται».

¹⁹. Επιφέροντας σύγκυση στους εφαρμοστές του δικαίου ως προς την εφαρμογή των διατάξεων του ν. 4624/2019 από τις αρχές που είναι αρμόδιες για τη διερεύνηση και δίωξη των εγκλημάτων. Η σύγκυση αυτή διατυπώθηκε στη Γνωμοδότηση 1/2021 του Εισαγγελέα του Αρείου Πάγου, με την οποία εκφράστηκε η (αντίθετη στην Οδηγία 680/2016, αλλά και στα άρθρα 44 επ. ν. 4624/2019) γνώμη ότι η διάταξη του άρθρου 3 παρ. 2 εδάφιο β' κατ'ισχύει, ως ειδικότερη, της διάταξης 43 ν. 4624/2019 και ότι επομένως ο ν. 4624/2019 δεν εφαρμόζεται από τις δικαστικές, εισαγγελικές και λοιπές αρχές που ενεργούν προς τον σκοπό της απονομής δικαιοσύνης ή της διερεύνησης και δίωξης κακούργημάτων ή πλημμελημάτων τελούμενων με δόλο.

²⁰. Μάλιστα με το άρθρο 44 του ν. 5002/2022, ο νομοθέτης αντικατέστησε και το άρθρο 84 του ν.4624/2019 ως εξής: «Καταργείται ο ν. 2472/1997 (Α' 50), περί προστασίας του ατόμου από την επεξεργασία δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα, με την επιφύλαξη της παρ. 3 του άρθρου 13, της σύστασης της Αρχής με την παρ. 1 του άρθρου 15, των παρ. 2 και 3 του άρθρου 18 και του άρθρου 21, που αφορά στην επιβολή διοικητικών κυρώσεων, σύμφωνα με την παρ. 4 του άρθρου 13 του ν. 3471/2006 (Α' 133), οι οποίες διατηρούνται σε ισχύ».

Τρίτον, καθορίστηκε ότι η εισαγγελική διάταξη πρέπει να έχει ειδική και εμπειστατωμένη αιτιολογία και μπορεί να εκδοθεί μόνο εφ' όσον η δημοσιοποίηση (εν όλω ή εν μέρει των προσωπικών δεδομένων του κατηγορουμένου/καταδικασθέντος) είναι *πρόσφορη* για τη διερεύνηση, ανίχνευση ή δίωξη των εγκλημάτων αυτών ή την εκτέλεση εντάλματος σύλληψης ή καταδικαστικής απόφασης και για την αποτροπή απειλής της δημόσιας ασφάλειας και, επιπρόσθετα, *δεν είναι δυνατή η επιλογή μέτρων λιγότερο επαχθών* για τα δικαιώματα του κατηγορουμένου/καταδίκου. Κατά τούτο και εναρμονίστηκε η εσωτερική μας νομοθεσία με τα κριτήρια που διαμόρφωσε η νομολογία του ΕΔΔΑ και ήδη καταγράφονται στην ενωσιακή νομοθεσία, με βάση τα οποία η παρέμβαση στα ατομικά δικαιώματα και ελευθερίες που απονέμονται από την ΕΣΔΑ πρέπει να είναι *αναγκαία, σχετική και πρόσφορη* για την επίτευξη του *νόμιμου σκοπού* που οφείλει να υπηρετεί και παράλληλα να τηρεί την αρχή της αναλογικότητας.

Περαιτέρω εναρμόνιση με την αρχή της αναλογικότητας προκύπτει, *αφ' ενός*, από την πρόβλεψη ότι η ισχύς της εισαγγελικής διάταξης παύει αυτοδικαίως με την πάροδο του χρονικού διαστήματος που προβλέπει, *αφ' ετέρου*, με την επιβολή υποχρέωσης παρακολούθησης και ανάκλησης της εισαγγελικής διάταξης σε περίπτωση που οι σκοποί της δημοσιοποίησης επιτεύχθηκαν νωρίτερα από τη λήξη του χρονικού διαστήματος της δημοσιοποίησης και *εκ τρίτου* με την απαγόρευση διατήρησης όχι μόνο της δημοσιοποίησης, αλλά και κάθε *αναπαραγωγής* της, πέραν του χρονικού διαστήματος ισχύος της εισαγγελικής διάταξης.

Καθώς όμως το άρθρο 84Α του ν. 4624/2019 δεν μετέβαλε σε τίποτε την εξαιρετική διαδικασία των προβλέψεων της προϊσχύσασας νομοθεσίας²¹ ως προς το δικαίωμα προσφυγής του κατηγορουμένου/καταδίκου κατά της εισαγγελικής διάταξης που επιτρέπει τη δημοσιοποίηση των προσωπικών του δεδομένων, παραμένουν επίκαιρες οι κρίσεις του ΕΔΔΑ στην υπόθεση *Μάργαρη κατά Ελλάδας* και η απαίτηση ελέγχου της νομοθετικής αυτής επιλογής υπό το πρίσμα των άρθρων 13 της ΕΣΔΑ, 47 του Χάρτη Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης και 2 παρ. 3 του Διεθνούς Συμφώνου για τα Πολιτικά και Ατομικά Δικαιώματα. Ειδικότερα:

Μετά την παραπάνω νομοθετική μεταβολή παραμένει δεδομένο ότι δεν προβλέπεται δικαίωμα προσφυγής του κατηγορουμένου κατά της εισαγγελικής διάταξης που εκδίδεται με την εξαιρετική διαδικασία του άρθρου 84Α παρ. 7 του ν. 4624/2019, η οποία έχει άμεση ισχύ, δεν γνωστοποιείται στον κατηγορούμενο/κατάδικο και επιτρέπει τη δημοσιοποίηση προσωπικών δεδομένων του κατηγορουμένου/καταδίκου για αδικήματα των άρθρων 187 (συγκρότηση - ένταξη σε εγκληματική οργάνωση), 187Α (τρομοκρατική οργάνωση) και 187Β (υποστήριξη σε τρομοκρατική οργάνωση) και για αδικήματα κατά της γενετήσιας ελευθερίας. Ο αποκλεισμός του δικαιώματος προσφυγής καθιερώνεται, μάλιστα, παρά το γεγονός ότι ο νομοθέτης αναγνωρίζει την ανάγκη ελέγχου της εισαγγελικής διάταξης. Αυτό δηλαδή η θέσπιση διαδικασίας επικύρωσης της εισαγγελικής διάταξης, αλλά μόνο εκείνης του Εισαγγελέα Πρωτοδικών από τον Προϊστάμενο της Εισαγγελίας Εφετών.

Είναι βέβαια σαφές ότι η επικύρωση αυτή δεν εμπίπτει στην έννοια της «προσφυγής»²², καθώς ο κατηγορούμενος/κατάδικος δεν δικαιούται να εκκινήσει τη διαδικασία ή να συμμετάσχει σ' αυτή ούτε έχει τη δυνατότητα να προβάλλει τους ισχυρισμούς του και να ασκήσει το δικαίωμα ακρόασής του.

²¹. Βλ. άρθρο 84 Α παρ. 7 του ν. 4624/2019: «*Κατ' εξαίρεση, στα κακούργηματα των άρθρων 187, περί εγκληματικής οργάνωσης, 187Α, περί τρομοκρατικών πράξεων-τρομοκρατικής οργάνωσης, 187Β, περί αξιόποινης υποστήριξης και εκείνων του Δεκάτου Ενάτου Κεφαλαίου, περί εγκλημάτων κατά της γενετήσιας ελευθερίας και οικονομικής εκμετάλλευσης της γενετήσιας ζωής του Ποινικού Κώδικα, η εισαγγελική διάταξη εκτελείται αμέσως, επικυρώνεται δε από τον Προϊστάμενο της Εισαγγελίας Εφετών εντός είκοσι τεσσάρων (24) ωρών, εφόσον αυτή έχει εκδοθεί από τον Εισαγγελέα Πρωτοδικών. Διαφορετικά, η ισχύς της σχετικής διάταξης παύει αυτοδικαίως με τη λήξη της προθεσμίας των είκοσι τεσσάρων (24) ωρών*».

²². Όπως έχει ερμηνευθεί από τη νομολογία του ΕΔΔΑ [βλ. ενδεικτικά *Leander κατά Σουηδίας* (Προσφυγή Νο 8248/1981), απόφαση της 26ης Μαρτίου 1987) και του ΔΕΕ (βλ. κατωτέρω, υποσημ. 27)].

Η νομοθετική επιλογή αποκλεισμού της προσφυγής δεν φαίνεται να συνάδει με τις επιταγές των άρθρων 8 και 13 της ΕΣΔΑ, όπως ερμηνεύθηκαν από το ΕΔΔΑ, τα άρθρα 2 παρ. 3 και 17 παρ. 2 του Διεθνούς Συμφώνου για τα Ατομικά και Πολιτικά Δικαιώματα και το άρθρο 47 του Χάρτη Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της ΕΕ, όπως έχει ερμηνευθεί με τη νομολογία του ΔΕΚ και του ΔΕΕ. Δεν συνάδει όμως ούτε με τις λοιπές διατάξεις του ν. 4624/2019, οι οποίες, μεταξύ άλλων, επιβάλλουν τα προσωπικά δεδομένα που τηρούνται και τυγχάνουν επεξεργασίας να είναι ακριβή, το υποκειμενό τους να έχει δικαίωμα (που του απονέμεται με το άρθρο 56 παρ. 1 του νόμου) πρόσβασης σ' αυτά και διόρθωσής τους μέσω κάποιας διαδικασίας²³. Καθώς όμως, στην περίπτωση ποινικής έρευνας και διαδικασίας, ο έλεγχος από την ΑΠΔΠΧ αποκλείεται με βάση το άρθρο 58 παρ. 1 του ν. 4624/2019, τα δικαιώματα του υποκειμένου των προσωπικών δεδομένων, σύμφωνα με το άρθρο 59 του ν. 4624/2019, θα έπρεπε να μπορούν να ασκηθούν σύμφωνα με τον Κώδικα Ποινικής Δικονομίας, ειδικές δικονομικές διατάξεις ή/και τον Κώδικα Οργανισμού Δικαστηρίων, πράγμα που στην προκειμένη περίπτωση δεν προβλέπεται νομοθετικά.

Και ναι μεν το άρθρο 17 της ΕΣΔΑ και το άρθρο 52 του Χάρτη Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της ΕΕ προβλέπουν δυνατότητα περιορισμού του δικαιώματος της προσφυγής υπό συγκεκριμένες προϋποθέσεις, όμως δεν μπορεί να υποστηριχθεί βάσιμα πως με τη θέσπιση της συγκεκριμένης εξαιρετικής διαδικασίας ο Έλληνας νομοθέτης έκανε χρήση της δυνατότητας αυτής· και τούτο, διότι ούτε από τη διάταξη του άρθρου 84Α του ν. 4624/2019 ούτε από την αιτιολογική έκθεση του νόμου που την εισήγαγε προκύπτουν, σε αφηρημένο επίπεδο, συγκεκριμένοι νόμιμοι λόγοι, που δήθεν δικαιολογούν τον περιορισμό του δικαιώματος προσφυγής στην περίπτωση αυτών των αδικημάτων. Έτσι όμως καθίσταται αδύνατος ο έλεγχος, σύμφωνα με τα κριτήρια που έχει διαμορφώσει η νομολογία του ΕΔΔΑ, του ΔΕΚ και του ΔΕΕ, αν ο περιορισμός αυτός εξυπηρετεί κάποια επιτακτική κοινωνική ανάγκη, αν είναι αναγκαίος και πρόσφορος και αν εναρμονίζεται με την αρχή της αναλογικότητας²⁴.

Επιπρόσθετα, ο Κανονισμός Προστασίας Δεδομένων Προσωπικού Χαρακτήρα (679/2016) δεν προβλέπει κάποιον περιορισμό του δικαιώματος προσφυγής του υποκειμένου των προσωπικών δεδομένων κατά πράξεων που θίγουν τα δικαιώματά του, πράγμα που συνεπάγεται ότι τυχόν παρεκκλίνουσα επιλογή του νομοθέτη θα έπρεπε να αιτιολογείται ειδικά και να ελέγχεται με βάση τα κριτήρια νομιμότητας και αναλογικότητας. Και ναι μεν η Οδηγία 680/2016, στο άρθρο 15²⁵, προβλέπει δυνατότητα του κράτους μέλους να περιορίσει το δικαίωμα πρόσβασης του υποκειμένου των δεδομένων και την υποχρέωση του υπεύθυνου επεξεργασίας να ενημερώσει το υποκείμενο σχετικά με τον περιορισμό αυτό, όμως η δυνατότητα αυτή πρέπει να

²³. Πρβλ. ΔΕΕ Απόφαση της 1ης Οκτωβρίου 2019 του Δικαστηρίου της ΕΕ, 2019/C 383/02 «για τη θέσπιση εσωτερικού μηχανισμού ελέγχου σε περιπτώσεις επεξεργασίας δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα στο πλαίσιο των δικαιοδοτικών καθηκόντων του Δικαστηρίου», <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/TXT/PDF/?uri=CELEX:C2019/383/02>.

²⁴. Βλ. ΕΔΔΑ *Gaughran κατά Ηνωμένου Βασιλείου*, ό.π.

²⁵. Βλ. άρθρο 15 της Οδηγίας, που ορίζει ότι: «1. Τα κράτη μέλη μπορούν να θεσπίζουν νομοθετικά μέτρα τα οποία περιορίζουν, εν όλω ή εν μέρει, το δικαίωμα πρόσβασης του υποκειμένου των δεδομένων, στον βαθμό και για το χρονικό διάστημα που ένας τέτοιος μερικός ή πλήρης περιορισμός συνιστά αναγκαίο και αναλογικό μέτρο σε μια δημοκρατική κοινωνία, λαμβανομένων δεόντως υπόψη των θεμελιωδών δικαιωμάτων και των έννομων συμφερόντων του ενδιαφερόμενου φυσικού προσώπου, με σκοπό: α) την αποφυγή της παρακώλυσης επίσημων ή νομικών ερευνών, διερευνήσεων ή διαδικασιών· β) την αποφυγή της παρεμπόδισης της πρόληψης, της ανίχνευσης, της διερεύνησης ή της δίωξης ποινικών αδικημάτων ή της εκτέλεσης ποινικών κυρώσεων· γ) την προστασία της δημόσιας ασφάλειας· 4.5.2016 L 119/111 Επίσημη Εφημερίδα της Ευρωπαϊκής Ένωσης EL δ) την προστασία της εθνικής ασφάλειας· ε) την προστασία των δικαιωμάτων και των ελευθεριών τρίτων. 2. Τα κράτη μέλη μπορούν να θεσπίζουν νομοθετικά μέτρα ώστε να καθορίζουν κατηγορίες επεξεργασίας οι οποίες ενδέχεται να υπάγονται εν όλω ή εν μέρει που προβλέπονται στην παράγραφο 1 στοιχεία α) έως ε). 3. Στις περιπτώσεις των παραγράφων 1 και 2, τα κράτη μέλη προβλέπουν ότι ο υπεύθυνος επεξεργασίας ενημερώνει εγγράφως και αμελλητί το υποκείμενο των δεδομένων για κάθε άρνηση ή περιορισμό πρόσβασης και για τους λόγους της άρνησης ή του περιορισμού. Η ενημέρωση αυτή μπορεί να παραλείπεται εάν η παροχή των σχετικών πληροφοριών υπονομεύει έναν από τους σκοπούς της παραγράφου 1. Τα κράτη μέλη προβλέπουν ότι ο υπεύθυνος επεξεργασίας ενημερώνει το υποκείμενο των δεδομένων για τη δυνατότητα να προβεί σε καταγγελία προς εποπτική αρχή ή να ασκήσει δικαστική προσφυγή. 4. Τα κράτη μέλη προβλέπουν ότι ο υπεύθυνος επεξεργασίας τεκμηριώνει τους πραγματικούς ή νομικούς λόγους επί των οποίων βασίζεται η απόφαση. Οι πληροφορίες αυτές τίθενται στη διάθεση των εποπτικών αρχών».

δικαιολογείται από συγκεκριμένους λόγους που περιοριστικά αναφέρει η διάταξη, οι οποίοι οφείλουν να τεκμηριώνονται στην απόφαση του υπευθύνου επεξεργασίας, και η έκταση του περιορισμού να εναρμονίζεται με την αρχή της αναλογικότητας. Επιπλέον, ακόμη και η δυνατότητα αυτή δεν αναιρεί ούτε την υποχρέωση των κρατών μελών να παρέχουν επαρκείς εγγυήσεις κατά του κινδύνου κατάχρησης και αυθαιρεσίας ούτε το δικαίωμα αποτελεσματικής **δικαστικής** προσφυγής του πληττόμενου προσώπου, που προβλέπεται στο άρθρο 54 της Οδηγίας²⁶, σύμφωνα με τη διαδικασία που οφείλει να καθορίσει ο εθνικός νομοθέτης. Στην περίπτωση που ο περιορισμός αυτός γίνεται στο πλαίσιο δικαστικής διερεύνησης, η διαδικασία αυτή (οφείλει να) προβλέπεται στους εθνικούς κανόνες που διέπουν τις σχετικές διαδικασίες.

Όπως έχει κρίνει το ΔΕΕ²⁷, ακόμη και στις περιπτώσεις περιορισμού του δικαιώματος προσφυγής σε κάποιο στάδιο της διαδικασίας, που επιβάλλεται για λόγους εξυπηρέτησης κάποιας αδήριτης κοινωνικής ανάγκης, το δικαίωμα προσφυγής πρέπει να παρέχεται έστω σε μεταγενέστερο στάδιο, κατά το οποίο προβλέπεται ο παρεμπίπτων έλεγχος της νομιμότητας της πράξης που σε προγενέστερο στάδιο φέρεται να έθιξε τα δικαιώματα του προσφεύγοντος²⁸. Εν προκειμένω, όμως, τέτοιο στάδιο δεν προβλέπεται ούτε από τον ν. 4624/2019 ούτε από τον Κώδικα Ποινικής Δικονομίας ούτε από τον Κανονισμό Οργανισμού Δικαστηρίων, ενώ παράλληλα αποκλείεται οποιαδήποτε προσφυγή ενώπιον της ΑΠΔΠΧ. Επομένως, στις περιπτώσεις αυτές, θίγεται αναμφίβολα η αξίωση ελεγχσιμότητας της διαδικασίας.

Ομοίως αμφίβολο είναι αν η διαδικασία της «επικύρωσης» της διάταξης του Εισαγγελέα Πρωτοδικών από τον Προϊστάμενο της Εισαγγελίας Εφετών εμπεριέχει στοιχεία ουσιαστικού ελέγχου των νομικών και ουσιαστικών προϋποθέσεων νόμιμης έκδοσης της εισαγγελικής διάταξης και *επί της ουσίας ελέγχου της στάθμισης* στην οποία προέβη ο Εισαγγελέας Πρωτοδικών πριν την έκδοση της διάταξης, μεταξύ, αφ' ενός, του δημοσίου συμφέροντος και των δικαιωμάτων/ελευθεριών τρίτων, αφ' ετέρου, των ατομικών δικαιωμάτων του κατηγορουμένου. Επομένως, η συγκεκριμένη διαδικασία δεν θα μπορούσε να θεωρηθεί συμβατή με το επίπεδο προστασίας που επιβάλλει η ΕΣΔΑ, όπως αυτό έχει ερμηνευθεί με βάση τη νομολογία του ΕΔΔΑ²⁹, που στο παρελθόν έχει κρίνει συμβατή με τα άρθρα 8 και 13 της ΕΣΔΑ τη διαδικασία εκείνη, κατά την οποία εντολή του Εισαγγελέα που θίγει το δικαίωμα προστασίας της ιδιωτικής ζωής του προσφεύγοντος ελέγχεται με προσφυγή σε δικαστήριο/δικαστικό συμβούλιο. Τέλος, απορία δημιουργεί η σταθερή επιλογή του Έλληνα νομοθέτη να μην απαιτεί οποιαδήποτε διαδικασία, έστω οίκοθεν ελέγχου, της νομιμότητας της αντίστοιχης διάταξης του Εισαγγελέα Εφετών, ωσάν ο συγκεκριμένος βαθμός της εισαγγελικής ιεραρχίας να εξασφαλίζει και το αλάθητο. Στην περίπτωση αυτή δεν θίγεται απλώς η αξίωση της ελεγχσιμότητας της διαδικασίας, αλλά διατηρείται διαχρονικά ένα μοντέλο μονομερούς και μη ελεγχόμενης εισαγγελικής δράσης.

Κατά τούτο, δεν εμφανίζεται πειστική η γνώμη που εξέφρασαν τα μειοψηφήσαντα δύο μέλη του Δικαστηρίου, ότι αρκεί ο έλεγχος των προϋποθέσεων έκδοσης της διάταξης από δύο Εισαγγελείς λόγω του κατεπείγοντος χαρακτήρα της δημοσιοποίησης και τούτο, διότι:

²⁶. Το οποίο ορίζει ότι: «Δικαίωμα αποτελεσματικής δικαστικής προσφυγής κατά υπευθύνου επεξεργασίας ή εκτελούντος την επεξεργασία. Με την επιφύλαξη οποιασδήποτε διαθέσιμης διοικητικής ή μη δικαστικής προσφυγής, συμπεριλαμβανομένου του δικαιώματος υποβολής καταγγελίας σε εποπτική αρχή δυνάμει του άρθρου 52, τα κράτη μέλη προβλέπουν ότι τα υποκείμενα των δεδομένων έχουν δικαίωμα αποτελεσματικής δικαστικής προσφυγής εάν θεωρούν ότι τα δικαιώματά τους που απορρέουν από διατάξεις που θεσπίζονται δυνάμει της παρούσας οδηγίας παραβιάστηκαν ως αποτέλεσμα της επεξεργασίας δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα που τα αφορούν κατά παράβαση των εν λόγω διατάξεων».

²⁷. Βλ. ΔΕΕ C-205/21, *Ministerstvo na vatrešnite raboti (Enregistrement de données biométriques et génétiques par la police)*, 26.01.2023, ECLI:EU:C:2023:49, ΔΕΕ C-333/22, *Ligue des droits humains (Vérification du traitement des données par l'autorité de contrôle)*, 16.11.2023, ECLI:EU:C:2023:874, ΔΕΕ συνεκδικασθείσες υποθέσεις C-245/19 και C-246/19, *État luxembourgeois (Droit de recours contre une demande d'information en matière fiscale)*, 06.10.2020, ECLI:EU:C:2020:795, αναδημοσιευμένες σε ΝΟΜΟΣ.

²⁸. Πρβλ. λ.χ. το δικαίωμα της εκ των υστέρων προσφυγής, ενώπιον του αρμοδίου δικαστικού συμβουλίου, στις περιπτώσεις του άρθρου 42 παρ. 7 του ν. 4557/2018.

²⁹. Βλ. ΕΔΔΑ Ζ. κατά Φιλανδίας, ό.π.

πρώτον, η θέση αυτή δεν αιτιολογεί ποιος μπορεί να είναι, σε αφηρημένο και συγκεκριμένο επίπεδο, ο νομιμοποιητικός λόγος της ανυπαρξίας προσφυγής στην περίπτωση κατηγορουμένου/καταδίκου για τα συγκεκριμένα αδικήματα·

δεύτερον, η ύπαρξη επείγουσας περίπτωσης δεν δικαιολογεί τον αποκλεισμό δικαιώματος ελέγχου της πράξης με την άσκηση προσφυγής έστω εκ των υστέρων·

τρίτον, διότι η θέση αυτή δεν ερευνά από άποψη συστηματική τη διάταξη, αφού δεν αναφέρεται καθόλου στην περίπτωση της διάταξης του Εισαγγελέα Εφετών, για την οποία δεν προβλέπεται έλεγχος από όργανο άλλο, πλην εκείνου που την εξέδωσε.

Επίλογος

Στην υπόθεση *Μάργαρη κατά Ελλάδας*, το ΕΔΔΑ εκδήλωσε το ενδιαφέρον του να εξετάσει επί της ουσίας την υπόθεση, κρίνοντας ότι αφορά ένα σημαντικό ζήτημα γενικότερου ενδιαφέροντος για τα ανθρώπινα δικαιώματα. Έτσι αποφάσισε (κατά πλειοψηφία) να μην διαγράψει την υπόθεση κατ' άρθρο 37 της Συνθήκης, αν και από άποψη διαδικαστική υπήρξε αμφισβήτηση του ενδιαφέροντος, αλλά και του δικαιώματος συνέχισης της δίκης εκ μέρους της προσφεύγουσας, η οποία ήδη ήταν φυγόποινη, έχοντας καταδικαστεί πρωτοδίκως σε ποινή 11 ετών και έξι μηνών, ποινή που δεν είχε ανατραπεί, καθώς η έφεσή της είχε απορριφθεί ως ανυποστήρικτη.

Με την κρίση του το Δικαστήριο παρέμεινε σταθερό στη γνώμη ότι ελεγκτέα, μέσω των κριτηρίων που έχει διαμορφώσει η νομολογία του ΕΔΔΑ, είναι όχι μόνο η δράση των κρατικών και δικαστικών οργάνων των κρατών μελών, αλλά και η νομοθετική εξουσία, που οφείλει να λαμβάνει μέτρα, ουσιαστικά και διαδικαστικά, τέτοια, που να εξασφαλίζουν, αφ' ενός, την άσκηση των δικαιωμάτων και ελευθεριών που απονέμονται από την ΕΣΔΑ, αφ' ετέρου, τον έλεγχο των παρεμβάσεων επί των δικαιωμάτων και ελευθεριών ως προς τη νομιμότητά τους με βάση τα κριτήρια που έχει ήδη διαμορφώσει με τη νομολογία του το ΕΔΔΑ.